

УДК 338.2

JEL D21

DOI 10.32782/2786-765X/2024-7-7

Горбач С.В.

здобувач третього рівня вищої освіти,
Національний університет харчових технологій
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4652-8727>

Щебель А.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін,
Львівська філія приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8809-7320>

Сидоренко Ю.В.

здобувач третього рівня вищої освіти,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6212-4418>

Куриленко О.В.

здобувач третього рівня вищої освіти,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7900-8765>

Білич В.М.

здобувач третього рівня вищої освіти,
Приватний заклад вищої освіти «Київський міжнародний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2365-7194>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ: СКЛАДОВІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті наводиться розуміння сутності економічної безпеки підприємства. Автор розглядає кадрову, інформаційну, виробничу та юридичну безпеку, як складові економічної. Обґрунтовано, що фінансова безпека є основним компонентом економічної безпеки, оскільки визначає здатність підприємства зберігати стабільність фінансових потоків та підтримувати ліквідність. До інструментів фінансової безпеки віднесено наявність резервного фонду, мінімізація витрат та управління кредитними ризиками та залученням інвестицій. Визначено сутність виробничої безпеки та основні заходи для її забезпечення: підтримку стабільних каналів постачання, створення резервів сировини, використання резервного обладнання та технічне обслуговування. Надано трактування сутності інформаційної безпеки та заходи щодо її забезпечення: впровадження систем кіберзахисту, навчання працівників щодо правил інформаційної безпеки, регулярне оновлення програмного забезпечення. Подано сутність кадрової безпеки та заходи щодо її високого рівня: створення підвищення кваліфікації персоналу, система мотивації персоналу, формування кадрового резерву. Представлено сутність юридичної безпеки та заходи щодо підтримання її високого рівня на підприємстві: моніторинг змін у законодавстві; юридичний супровід господарської діяльності підприємства; своєчасне врегулювання правових спорів. Виділено види фінансових, виробничих, інформаційних, кадрових та юридичних загроз. Запропоновано заходи щодо зміцнення економічної безпеки підприємства: фінансова диверсифікація, управління ризиками, технологічне оновлення, захист інформаційних ресурсів, кадровий розвиток, юридичний захист. Обґрунтовано, що реалізація запропонованих заходів сприятиме не лише формуванню здатності протистояння кризовим явищам, а й зміцненню конкурентних позицій підприємства на ринку, забезпеченню його довгострокової конкурентоспроможності.

Ключові слова: економічна безпека, ризики, підприємства, фінансова стабільність, інформаційна безпека, управління ризиками, кадрова безпека, загрози, кризовий менеджмент.

Постановка проблеми. В умовах сучасної глобальної економіки підприємства постійно стикаються з викликами, які впливають на їхню стабільність та ефективність. Економічна безпека стає однією з ключових умов для досягнення успіху на конкурентному ринку, оскільки вона передбачає

здатність підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, мінімізувати ризики та забезпечувати стійке зростання.

Розуміння сутності економічної безпеки та розробка відповідних механізмів її забезпечення є важливими завданнями для підприємств, які прагнуть зберегти свої позиції

в умовах економічної невизначеності. Для багатьох підприємств проблема забезпечення економічної безпеки є особливо актуальною в умовах кризових явищ на глобальних ринках, зростаючої конкуренції та швидкого розвитку технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці різних країн досліджували економічну безпеку підприємств у контексті їх фінансової стабільності, стійкості до кризових явищ та управління ризиками. Дослідженню різних аспектів формування, оцінювання та зміцнення економічної безпеки підприємств, аналізу внутрішніх та зовнішніх загроз та шляхів їх мінімізації присвятили свої роботи А. Барановський, В.Г. Васильців, А. Гальчинський, В.М. Гриньова, М.І. Іванова, О.В. Ковальова, В.Г. Козаченко, С. Мочерний, В. Мунтіян, С.Ф. Покропивний, А.В. Череп. Значну увагу приділено також дослідженню інформаційної безпеки, особливо в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та зростання кібератак. На міжнародному рівні питання економічної безпеки підприємств досліджували такі вчені, як Майкл Портер, Джозеф Стігліц та Кеннет Рогофф. Вони зосереджуються на глобальних загрозах для економічної стабільності, зокрема впливові фінансових криз, політичних нестабільностей та природних катастроф на економіку підприємств. Разом із тим недостатньо дослідженими залишаються складові економічної безпеки, чому приділено увагу у даній статті.

Мета статті. Метою цієї статті є дослідження сутності та основних складових економічної безпеки підприємств, виявлення ключових факторів, що впливають на неї, та розробка рекомендацій для зміцнення економічної безпеки підприємств в умовах невизначеності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека підприємств являє собою сукупність заходів та стратегій, спрямованих на захист підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз та небезпек, що можуть порушити його стабільну діяльність і конкурентоспроможність. Це багатогранне поняття, яке включає в себе ефективну нейтралізацію від різноманітних загроз, що можуть виникати у фінансовій, організаційній, інформаційній та кадровій сферах.

Економічна безпека не обмежується лише фінансовою стабільністю, а включає також кадрову, інформаційну, виробничу та юридичну безпеку. У статті розглядаються ці аспекти та пропонуються практичні заходи для зміцнення економічної стійкості підприємств [1].

Кожен із компонентів економічної безпеки вимагає окремого аналізу, оскільки загрози можуть мати різну природу. Наприклад, фінансові кризи, які знижують прибутковість підприємства, інформаційні загрози у вигляді кібератак або кадрові втрати через відтік кваліфікованих спеціалістів можуть завдати значних збитків.

Основними компонентами економічної безпеки підприємств є наступні:

1. **Фінансова безпека.** Це основний компонент економічної безпеки підприємства. Вона визначає здатність підприємства зберігати стабільність фінансових потоків та підтримувати ліквідність. Це включає управління ризиками неплатоспроможності, забезпечення прибутковості, управління капіталом та інвестиціями.

Сучасні підприємства повинні мати стратегію фінансової диверсифікації для зниження залежності від окремих джерел доходів [2; 3]. Крім того, важливо накопичувати фінансові резерви для подолання кризових ситуацій, таких як економічні кризи або несподівані зміни на ринках.

Основними інструментами фінансової безпеки [4]:

- наявність резервного фонду;
- оптимізація витрат і зниження собівартості продукції;
- управління кредитними ризиками та залученням зовнішніх інвестицій.

2. **Виробнича безпека.** Охоплює здатність підприємства зберігати безперервність виробничого процесу та уникати збоїв, пов'язаних із постачанням сировини або технічними поломками. Важливим аспектом є модернізація обладнання, яке повинно відповідати сучасним вимогам, та підтримка його у належному технічному стані.

Основними заходами для забезпечення виробничої безпеки вважаємо:

- підтримку стабільних каналів постачання;
- створення резервів сировини;
- використання резервного обладнання та технічне обслуговування.

3. **Інформаційна безпека.** Інформаційна безпека підприємства – це ключовий аспект, особливо в епоху цифровізації. Втрата даних або кібератаки можуть спричинити не тільки фінансові втрати, а й пошкодити репутацію підприємства. Підприємства повинні мати сучасні системи захисту даних, які можуть протидіяти зовнішнім загрозам.

Забезпечення інформаційної безпеки, на нашу думку, потребує:

- впровадження систем кіберзахисту;
- навчання працівників щодо правил інформаційної безпеки;
- регулярне оновлення програмного забезпечення та захист від вірусів і кібератак.

4. Кадрова безпека. Кадрова безпека передбачає наявність стратегії для забезпечення підприємства висококваліфікованими кадрами. Це включає не лише збереження поточного кадрового потенціалу, а й активне залучення нових спеціалістів. Особлива увага повинна приділятися мотивації працівників, їхньому розвитку та утриманню.

Підтримання кадрової безпеки на високому рівні вимагає:

- створення програм розвитку та підвищення кваліфікації персоналу.
- розробки системи мотивації для утримання ключових спеціалістів.
- формування кадрового резерву для швидкої заміни у разі втрати працівників.

5. Юридична безпека. Полягає у дотриманні законодавства та регуляторних вимог, що забезпечують правовий захист підприємства. Включає моніторинг змін у законодавстві, а також розробку договорів, що мінімізують правові ризики. Досягається та підтримується:

- моніторингом змін у законодавстві;
- юридичним супроводом господарської діяльності підприємства;
- своєчасним врегулюванням правових спорів.

Формування економічної безпеки здійснюється через нівелювання чи недопущення загроз, які можна поділити на декілька основних категорій:

1. Фінансові загрози:

- економічні кризи, що призводять до падіння попиту та зниження прибутків;
- коливання валютних курсів, які можуть вплинути на витрати та доходи підприємства;
- зростання рівня інфляції, що зменшує купівельну спроможність споживачів [6].

2. Виробничі загрози:

- технічні збої, що можуть призвести до зупинки виробництва або погіршення якості продукції;
- втрата постачальників сировини, яка може спричинити перебої у виробничому процесі;
- низький рівень автоматизації та технологічного розвитку.

3. Інформаційні загрози:

- кібератаки та несанкціонований доступ до конфіденційної інформації;
- втрати даних через технічні несправності;
- витіки інформації через недосконалу систему захисту [7].

4. Кадрові загрози:

- відтік ключових працівників до конкурентів;
- недостатня кваліфікація персоналу, що призводить до зниження ефективності роботи;

– відсутність програми розвитку та підвищення кваліфікації працівників.

5. Юридичні загрози:

- зміни в законодавстві, які можуть негативно вплинути на діяльність підприємства.
- судові позови від контрагентів або споживачів.
- порушення договірних зобов'язань через форс-мажорні обставини [8].

У контексті складових та загроз формуванню економічної безпеки підприємств пропонуємо запровадження заходів для її зміцнення:

1. Фінансова диверсифікація:

- розподіл фінансових потоків між кількома джерелами для зниження ризиків;
- накопичення резервних фондів для покриття непередбачених витрат.

2. Управління ризиками:

- впровадження системи управління ризиками, яка дозволить виявляти загрози та мінімізувати їх вплив;
- страхування ключових активів та процесів підприємства.

3. Технологічне оновлення:

- інвестування в модернізацію виробництва та впровадження нових технологій;
- підвищення рівня автоматизації виробничих процесів.

4. Захист інформаційних ресурсів:

- використання сучасних систем кіберзахисту;
- підвищення рівня інформаційної грамотності працівників через регулярні тренінги.

5. Кадровий розвиток:

- розробка системи мотивації для утримання ключових працівників;
- впровадження програм підвищення кваліфікації персоналу.

6. Юридичний захист:

- постійний моніторинг законодавства для своєчасної адаптації до змін;
- юридичний супровід угод та врегулювання спорів [9].

Висновки. Економічна безпека підприємства є ключовим фактором його стійкості та довгострокового розвитку. Успішне функціонування підприємств залежить від здатності ефективно управляти ризиками, підтримувати фінансову стабільність, забезпечувати захист інформаційних ресурсів і створювати сприятливі умови для кадрового розвитку. Впровадження запропонованих заходів дозволить підприємствам не лише протистояти кризовим явищам, а й зміцнити свої позиції на ринку, забезпечуючи довгострокову конкурентоспроможність.

Бібліографічний список

1. Лукінов І.І. Економічна безпека підприємства: теорія і практика. Київ : Видавництво Київського національного економічного університету, 2020. 312 с.
2. Гриньова В.М., Ковальова О.В. Управління економічною безпекою підприємств. Харків : ХНЕУ, 2019. 287 с.
3. Бланк І.А. Управління фінансовою безпекою підприємства. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2017. 416 с.
4. Мартиненко А.П. Ризики в економічній діяльності: оцінка та управління. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2019. 320 с.
5. Шаповал В.М. Фінансовий менеджмент та економічна безпека підприємства. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 298 с.
6. Карчевська О.В. Інформаційна безпека підприємства в умовах цифрової економіки. Одеса : Одеський національний університет, 2021. 245 с.
7. Проценко Л.С. Кібербезпека як елемент економічної безпеки підприємства. Київ : КНЕУ, 2022. 280 с.
8. Ковальчук Т.М., Гончарук А.П. Сучасні тенденції розвитку економічної безпеки в умовах глобалізації. Тернопіль : Економічна думка, 2019. 372 с.
9. Портер М. Конкурентна перевага: як досягти високого результату та забезпечити стійке зростання. Нью-Йорк : Free Press, 1985. 593 с.
10. Петров С.В. Управління кадровою безпекою на підприємствах. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 290 с.

References

1. Lukinov I. I. (2020) Economic security of the enterprise: theory and practice. Kyiv: Kyiv National University of Economics Publishing House, 312 p.
2. Lukinov I. I. (2020) Economic security of the enterprise: theory and practice. Kyiv: Kyiv National University of Economics Publishing House, 312 p.
3. Blank I. A. (2017) Management of financial security of the enterprise. Kyiv: Elga, Nika Center, 416 p.
4. Martynenko A. P. (2019) Risks in economic activity: assessment and management. Kharkiv: KHNEU Publishing House, 320 p.
5. Shapoval V. M. (2018) Financial management and economic security of the enterprise. Lviv: LNU named after Ivan Franko, 298 p.
6. Karchevska O. V. (2021) Information security of the enterprise in the conditions of the digital economy. Odesa: Odesa National University, 245 p.
7. Protsenko L. S. (2022) Cyber security as an element of economic security of the enterprise. Kyiv: KNEU, 280 p.
8. Kovalchuk T. M., Honcharuk A. P. (2019) Modern trends in the development of economic security in the conditions of globalization. Ternopil: Economic Thought, 372 p.
9. Porter M. (1985) Competitive advantage: how to achieve a high result and ensure sustainable growth. New York: Free Press, 593 p.
10. Petrov S. V. (2020) Personnel security management at enterprises. Zaporizhzhia: ZNU, 290 p.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2024

Serhii Horbach

Postraduate Student,
National University of Food Technologies
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4652-8727>

Andrii Shchebel

PhD in Economics,
Assistant professor of the Department of Management
and Social and Humanitarian Disciplines,
Lviv Branch of the Private Higher Educational Institution
“European University”
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8809-7320>

Yurii Sydorenko

Postraduate Student,
Private Higher Educational Institution “European University”
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6212-4418>

Oleksandr Kurylenko

Postraduate Student,
Private Higher Educational Institution “European University”
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7900-8765>

Vasyl Bilych

Postraduate Student,
Private Institution of Higher Education “Kyiv International University”
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2365-7194>

ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES: COMPONENTS AND SECURITIES

The article provides an understanding of the essence of economic security of the enterprise. The author considers personnel, information, production and legal security as components of economic security. It is justified that financial security is the main component of economic security, as it determines the ability of the enterprise to maintain the stability of financial flows and maintain liquidity. Financial security tools include the availability of a reserve fund, cost minimization, and credit risk management and investment attraction. The essence of production safety and the main measures to ensure it are determined: support of stable supply channels, creation of raw material reserves, use of reserve equipment and maintenance. An interpretation of the essence of information security and measures to ensure it are provided: implementation of cyber protection systems, training of employees on information security rules, regular software updates. The essence of personnel security and measures related to its high level are presented: the creation of personnel training, the personnel motivation system, and the formation of a personnel reserve. The essence of legal security and measures to maintain its high level at the enterprise are presented: monitoring of changes in legislation; legal support of the enterprise's economic activity; timely settlement of legal disputes. Types of financial, production, informational, personnel and legal threats are highlighted. Measures to strengthen the economic security of the enterprise are proposed: financial diversification, risk management, technological updating, protection of information resources, personnel development, legal protection. It is substantiated that the implementation of the proposed measures will contribute not only to the formation of the ability to resist crisis phenomena, but also to strengthening the competitive position of the enterprise on the market, ensuring its long-term competitiveness.

Keywords: economic security, risks, enterprises, financial stability, information security, risk management, personnel security, threats, crisis management.